

Wprowadzenie (Władysław Czapliński)	19
Od Autora	21
Wstęp	23
Część I. Represje wobec ludności polskiej w ZSRS w latach 1921–1939 .	31
Wstęp	33
Rozdział 1. Polacy w ZSRS w latach 1921–1939	34
1.1. Szacunkowa liczba osób narodowości polskiej w ZSRS w okresie międzywojennym	34
1.2. Korienizacja i sowiecka polityka mniejszościowa w latach 1924–1935	36
1.3. Kolektywizacja rolnictwa i „likwidacja kułaków jako klasy”	43
1.3.1. Szacunkowe straty ludności polskiej w związku z kolektywizacją	51
1.4. Wielki Głód a ofiary narodowości polskiej	56
1.4.1. Klęska głodu jako konsekwencja sowieckiej polityki na Ukrainie w latach 1932–1933	56
1.4.2. Ludność polska w trakcie Wielkiego Głodu na Ukrainie	66
1.4.3. Polskie ofiary Wielkiego Głodu na Ukrainie – próba oszacowania	69
1.5. Deportacje ludności polskiej z USRS i BSRS w latach 1933–1936	74
1.5.1. Likwidacja rejonów narodowych i pierwsza fala deportacji ludności polskiej	76
1.5.2. Deportacje Polaków do Kazachstanu w 1936 roku	79
1.6. Polacy w trakcie Wielkiego Terroru lat 1937–1938	82
1.6.1. Wielki Terror i „operacja kułacka”	82
1.6.2. „Operacja polska” NKWD w latach 1937–1938	84
1.6.3. Represje przeciwko polskim komunistom w ZSRS	91
1.6.4. Represje przeciwko Kościołowi katolickiemu i innym związkom wyznaniowym	92
1.6.5. Bilans ofiar Wielkiego Terroru wśród osób narodowości polskiej	98

Rozdział 2. Zagadnienie odpowiedzialności międzynarodowej państwa przed wybuchem II wojny światowej	101
Rozdział 3. Traktat ryski z 18 marca 1921 roku – postanowienia, wykładnia oraz interpretacje stron	108
3.1. Zasady interpretacji traktatów w okresie międzywojennym	109
3.2. Negocjacje między stronami przed zawarciem traktatu	115
3.3. Wykonywanie traktatu przez strony	121
3.4. Artykuł VII traktatu ryskiego – próba wykładni	127
3.5. Prawa ludności i mniejszości narodowych w świetle prawa sowieckiego	132
Rozdział 4. Prawa i wolności jednostki w świetle powszechnego prawa międzynarodowego przed 1939 rokiem	136
4.1. Pozatraktatowe źródła prawa międzynarodowego w latach 1921–1939	136
4.1.1. Zwyczaj międzynarodowy	137
4.1.2. Ogólne zasady prawa uznane przez narody cywilizowane	142
4.2. Klauzula Martensa i zasady humanitaryzmu w prawie konfliktów zbrojnych	146
4.2.1. Zasady humanitaryzmu jako ogólne zasady prawa	148
4.3. Zasady humanitaryzmu w okresie pokoju przed II wojną światową. Przedwojenne korzenie systemu ochrony praw człowieka	152
4.3.1. Źródła traktatowe	153
4.3.1.1. Traktaty pokojowe po I wojnie światowej	153
4.3.1.2. Prawa pracownicze i działalność Międzynarodowej Organizacji Pracy	157
4.3.1.3. Przeciwdziałanie niewolnictwu po I wojnie światowej	160
4.3.1.4. Traktaty i deklaracje zawarte po 1939 roku	162
4.3.2. Orzecznictwo międzynarodowe	168
4.3.3. Stanowisko przedwojennej doktryny prawa międzynarodowego	171
4.3.3.1. Deklaracja Mandelstama	173
4.3.3.2. Dorobek doktryny polskiej	177
4.4. Refleksje końcowe	180
Bilans i podsumowanie	183
Część II. Represje wobec ludności polskiej w latach 1939–1941	189
Wstęp	191
Rozdział 5. Inwazja ZSRS na Polskę i sowietyzacja polskich Kresów Wschodnich	193
5.1. Zbrodnie sowieckie na ludności polskiej w trakcie wojny obronnej w 1939 roku	193

5.2. Sowietyzacja polskich Kresów Wschodnich w latach 1939–1941	200
Rozdział 6. Sowieckie represje wobec obywateli polskich w latach 1939–1941	207
6.1. Aresztowania i represje wobec polskiego i ukraińskiego podziemia niepodległościowego	207
6.2. Deportacje obywateli polskich do ZSRS w latach 1940–1941	209
6.2.1. Organizacja deportacji i liczba osób represjonowanych	209
6.2.2. Przebieg deportacji i losy ludności na zesłaniu	215
6.3. Wymiana ludności na podstawie niemiecko-sowieckiego porozumienia z 16 listopada 1939 roku oraz przymusowe wysiedlenia z pasa nadgranicznego i do Besarabii	222
6.4. Pobór do Armii Czerwonej	223
6.5. Represje wobec jeńców wojennych i ich wpływ na losy ludności	224
6.6. Egzekucje więźniów i marsze śmierci po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej 22 czerwca 1941 roku	226
6.7. Bilans sowieckich represji w latach 1939–1941	229
Rozdział 7. Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych w latach 1939–1941	232
7.1. Agresja ZSRS na Polskę i stan wojny pomiędzy Polską a Związkiem Sowieckim	232
7.1.1. Agresja w prawie międzynarodowym w 1939 roku	232
7.1.2. Inwazja sowiecka na Polskę w świetle prawa międzynarodowego	236
7.2. Zasady prowadzenia wojny i obowiązki na terytorium okupowanym w latach 1939–1941	243
7.2.1. Prawo traktatowe	243
7.2.2. IV konwencja haska z 1907 roku i jej postanowienia	245
7.2.3. Prawo zwyczajowe w latach 1939–1941	246
7.2.4. Zbrodnie przeciwko ludzkości w latach 1939–1941	248
Rozdział 8. Prawna ocena sowieckich represji wobec ludności polskiej na terenach okupowanych w latach 1939–1941	249
8.1. Zabójstwa i aresztowania	249
8.2. Deportacje i przesiedlenia	250
8.3. Pobory do wojska	253
8.4. Paszportyzacja i sowietyzacja	254
Bilans i podsumowanie	257

Część III. Układy repatriacyjne zawarte przez republiki sowieckie z PKWN we wrześniu 1944 roku – analiza historyczna i prawna	261
Wstęp	263
Rozdział 9. Przesiedlenia ludności polskiej na podstawie układów republikańskich z września 1944 roku – ogólny rys historyczny	265
9.1. Przejęcie władzy w Polsce przez KRN i PKWN	265
9.2. Zawarcie i treść układów republikańskich	269
9.3. Problem dobrowolności przesiedlenia	271
9.4. Przebieg „ewakuacji” ludności polskiej z Kresów Wschodnich	281
9.5. Mienie przesiedlonych i kwestia rekompensaty	286
9.6. Liczba osób przesiedlonych na mocy układów	288
Rozdział 10. Potencjalna nieważność układów ze względu na naruszenie przepisów prawa wewnętrznego dotyczących kompetencji do zawierania traktatów	294
10.1. Uwagi ogólne	294
10.2. Umowy repatriacyjne z 1944 roku a przepisy konstytucyjne RP	299
10.2.1. Konstytucja kwietniowa z 1935 roku	299
10.2.2. Prawodawstwo komunistyczne z 1944 roku	302
10.3. Oczywiste pogwałcenie norm o zasadniczym znaczeniu. Kwestia dobrej wiary przy zawieraniu układów	308
10.4. Kwestia konwalidacji umowy zawartej z pogwałceniem prawa wewnętrznego dotyczącego kompetencji do zawierania traktatów ..	314
10.4.1. <i>Estoppel</i>	316
10.4.2. Zasada milczącego uznania (<i>acquiescence</i>)	323
10.4.3. <i>Estoppel</i> , <i>acquiescence</i> a dobra wiara stron	335
Rozdział 11. Prawnomiędzynarodowa ocena układów w związku z formalnym brakiem ich rejestracji zgodnie z art. 18 Paktu Ligi Narodów	340
Rozdział 12. Układy republikańskie a prawa zasadnicze państw	346
12.1. Uwagi ogólne	346
12.2. <i>General international law</i> – próba określenia stanu prawnego w 1944 roku	346
12.3. Potencjalne naruszenie praw zasadniczych państw w związku z zawarciem układów z 1944 roku	357
12.4. Potencjalne naruszenie zasady dobrej wiary	358
12.5. Układy republikańskie a suwerenność państwa. Zasada nieingerencji w wewnętrzne sprawy państwa oraz zasada prawa do istnienia	360
12.5.1. Zagadnienie prawne	360
12.5.2. Przejęcie władzy w Polsce przez PKWN a kwestia suwerenności państwa	366
12.5.3. Podsumowanie zagadnienia	381

Rozdział 13. Przejęcie władzy przez PKWN oraz zawarcie układów repatriacyjnych z września 1944 roku w kontekście nielegalnego użycia siły względem państwa polskiego	383
13.1. Uwagi ogólne	383
13.2. Użycie siły a prawo międzynarodowe w 1944 roku	384
13.3. Użycie siły względem państwa polskiego w latach 1943–1947	391
13.3.1. Uwagi ogólne	391
13.3.2. Walki Armii Krajowej z partyzantką sowiecką na Kresach Wschodnich w latach 1943–1944	395
13.3.3. Akcja „Burza” w Galicji Wschodniej i na Wołyniu	399
13.3.4. Akcja „Burza” w okręgu wileńskim i nowogródzkim	401
13.3.5. Akcja „Burza” na zachód od linii Curzona	404
13.3.6. Rozbicie Polskiego Państwa Podziemnego na Kresach Wschodnich	406
13.3.7. Walka Polskiego Państwa Podziemnego na terytorium tzw. Polski Lubelskiej	412
13.3.8. Rozbicie struktur cywilnych Polskiego Państwa Podziemnego	425
13.3.9. Falszerstwa wyborcze w latach 1946–1947	429
13.3.10. Podsumowanie zagadnienia	437
13.4. Skutki prawne nielegalnego użycia siły. Stan prawny w roku 1944 ..	441
13.5. Podstawy odpowiedzialności odszkodowawczej	451
Bilans i podsumowanie	454
 Część IV. Represje wobec ludności polskiej w latach 1944–1952	463
Wstęp	465
Rozdział 14. Aresztowania i deportacje ludności polskiej w latach 1944–1946	466
14.1. Aresztowania i deportacje Polaków na Kresach Wschodnich	466
14.2. Aresztowania i deportacje Polaków w Polsce Lubelskiej	469
14.3. Tragedia Górnoląska	470
14.4. Łączny bilans osób narodowości polskiej deportowanych do ZSRS w latach 1944–1946	477
Rozdział 15. Sowietyzacja, kolektywizacja, grabieże i deportacje. Represje sowieckie na Kresach Wschodnich w latach 1944–1952	482
15.1. Zbrodnie sowieckiej partyzantki na Kresach Wschodnich w latach 1943–1944	482
15.2. Sowietyzacja Kresów Wschodnich w latach 1944–1952	486
15.2.1. Represje wobec ludności polskiej na ziemiach włączonych do USRS	486

15.2.2. Represje wobec ludności polskiej na ziemiach włączonych do BSRs	490
15.2.3. Represje wobec ludności polskiej na ziemiach włączonych do LSRS	492
15.2.4. Represje wobec ludności polskiej na pozostałych ziemiach włączonych do ZSRS* (Łotwa, Estonia, Mołdawia)	494
15.2.5. Represje na Kresach Wschodnich w latach 1944–1952 – próba bilansu	496
Rozdział 16. Akty przemocy seksualnej dokonane na Polkach i polskich obywatelkach przez żołnierzy Armii Czerwonej w latach 1944–1946	499
16.1. Charakter represji i skala zjawiska	499
16.2. Szacunkowa liczba ofiar	504
Rozdział 17. Sowiecka polityka rabunkowa na ziemiach polskich. Zabójstwa, grabieże i niszczenie mienia przez wojska sowieckie w Polsce w latach 1944–1947	507
17.1. Sowiecka polityka rabunkowa na ziemiach polskich	507
17.2. Grabieże i niszczenie mienia dokonywane przez wojska sowieckie w Polsce	511
17.3. Zabójstwa dokonywane przez wojska sowieckie w Polsce	518
17.4. Przymusowa mobilizacja	520
Rozdział 18. Status prawny ludności i terytorium państwa polskiego w latach 1944–1952	526
18.1. Polscy obywatele w latach 1944–1952	527
18.2. Zmiana granicy wschodniej	529
18.3. Zmiana granicy zachodniej	529
18.4. Kwestia sowieckiej okupacji wojskowej w latach 1944–1956	533
Rozdział 19. Ocena prawna sowieckich represji wobec ludności polskiej w latach 1944–1952	542
19.1. Sowieckie represje w świetle międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych	542
19.2. Sowieckie represje w świetle pozostałych norm prawa międzynarodowego	545
19.3. Sowieckie represje wobec obywateli III Rzeszy oraz ZSRS polskiego pochodzenia	548
Bilans i podsumowanie	550

Część V. Przesiedlenia ludności polskiej z ZSRS w latach 1945–1947 oraz 1955–1959	557
Wstęp	559
Rozdział 20. Repatriacja ludności polskiej z ZSRS na mocy umowy z 6 lipca 1945 roku	560
20.1. Okoliczności zawarcia umowy	560
20.2. Treść umowy repatriacyjnej z 6 lipca 1945 roku	562
20.3. Realizacja umowy repatriacyjnej z 6 lipca 1945 roku	564
20.3.1. Prawo opcji, czyli wybór obywatelstwa	564
20.3.2. Przebieg repatriacji	567
20.4. Ocena prawna repatriacji z ZSRS w latach 1945–1947	573
20.4.1. Ocena wykonania umowy z 6 lipca 1945 roku	573
20.4.2. Ocena potencjalnych roszczeń wynikających z wykonania umowy z 6 lipca 1945 roku	578
20.4.3. Przebieg repatriacji a powszechne prawo międzynarodowe	580
Rozdział 21. „Repatriacja” ludności polskiej z ZSRS w latach 1955–1959 ...	583
21.1. Tło historyczne i pierwsze „repatriacje”	583
21.2. Umowa repatriacyjna z 25 marca 1957 roku	585
21.3. Przebieg „repatriacji” w latach 1957–1959	587
21.4. Ocena prawna „repatriacji” z lat 1955–1959	593
21.4.1. Wykonanie umowy z 25 marca 1957 roku	594
21.4.2. Prawo do repatriacji jako prawo człowieka?	596
Bilans i podsumowanie	604
Zakończenie	609
Bibliografia	617